

25. Un forat de la vergonya al Casc Antic de Barcelona

INTRODUCCIÓ

Les ciutats, al llarg del temps, s'han configurat amb els fluxos de la població, motivats normalment per necessitats econòmiques. Arran d'aquests fluxos s'han anat formant les ciutats i configurant tot un teixit social i de relacions humanes. Al segle XV es dona un gran flux migratori de camperols que abandonen el camp a causa d'un any de males collites. La migració pagesa té influència justament en la configuració del teixit humà de la Barcelona Vella.

En el cas del Casc Antic, aquest teixit humà s'ha vist afectat i escindit, no sempre per la voluntat de la seva gent sinó per factors aliens. Aquests factors, que com diem són extrínsecs, han condicionat la seva vida en comunitat. Hi ha tres factors que voldríem destacar i que corresponen a moments històrics ben diferents. El primer de tots seria l'assalt i assetjament per part de l'exèrcit borbònic al segle XVIII, el qual destruï literalment els barris de Santa Maria i de La Ribera. El segon incident greu consisteix en l'obertura de la Via Laietana, projectada al segle XIX. I el tercer, el conforma l'actual procés de reforma urbanística conegut com a Pla Especial de Reforma Interior (PERI) del sector oriental.

Amb aquest article volem recuperar la memòria històrica i retre homenatge a la gent que en diferents moments ha trepitjat aquestes llambordes. Persones que han treballat, viscut i sofert no només el pas del temps, sinó l'arbitrarietat del poder en el territori que habiten o habitaven. No es pretén fer una descripció de l'espai del Casc Antic a l'estil de les guies turístiques o de la documentació patrimonial. L'objectiu és pensar en la gent que ha viscut o malviscut en aquest indret abans i, sobretot, en els últims anys.

RECORRENT EL CASC ANTIC

Els barris de Santa Caterina i de Sant Pere destacaven pels oficis gremials i el comerç, els noms dels carrers en són prou il·lustratius. Aquests noms ens fan sentir la fressa de la gent, el repic del mall forjant

el ferro, el brogit de la gent mercadejant i regatejant un millor preu a la plaça de la Llana o a la plaça del Blat. Avui, en aquests carrers, hi trobem la canalla de les escoles a qui s'intenta explicar la història del barri. En aquests carrers, avui com ahir, hi ha moviment, tot i que la gent que es mou sigui una altra. Tal vegada, han vingut de lluny i tenen trets diferents als de la població de fa uns anys, però, en tot cas, les persones de classe popular han estat, des de fa segles, els habitants que predominen en el Casc Antic. En els negocis de les persones immigrades es troben altres productes, altres sorolls. Hi ha vida.

Però quan arribem a La Ribera, la cosa canvia; és la zona del Casc Antic on s'han fet més transformacions. Aquest barri, arran d'un procés de reforma urbanística i de gentrificació (o «ennobliment» de la seva població)¹, ha esdevingut un gran centre comercial i turístic. L'activitat comercial de la Ribera estava dirigida al comerç marí. Aquests barris, el de Santa Caterina, el de Sant Pere i el de La Ribera, tenien en comú una cosa molt important: les aigües del Rec Comtal. Des del temps dels romans el Rec va proveir Barcelona d'aigua potable procedent de les mines de Montcada i del Besòs. La presència de l'aigua va marcar l'activitat industrial dels barcelonins d'aquest indret. En testimonien els noms dels carrers, expressió dels oficis i de l'activitat amb l'aigua del Rec: Carders, Cotoners, Blanquers, Assaonadors, l'Hort dels Velluters. Les activitats de la gent marquen les característiques urbanes d'aquests barris de mariners, pescadors, artesans i comerciants. Es produeix una estratificació en les construccions amb una doble funcionalitat: a la planta baixa els obradors i a la primera planta, l'habitatge.

Temps enrere, els habitants del barri de La Ribera patiren l'assetjament i la guerra. Molts moriren en l'assalt de les tropes borbòniques. Els que quedaren van fugir a les platges fins que al cap dels anys és construït el barri de la Barceloneta. La nova planificació i construcció de la Ciutadella i l'obertura del carrer Princesa tenien la funció de controlar una població rebel que s'oposava a l'invasor. Actualment, les restes del Born donen fe d'aquells que vivien a La Ribera. Esperem que la seva restauració es faci amb rigor i respecte històric, i que no és converteixi en un parc temàtic i turístic.

L'OBERTURA DE LA VIA LAIETANA

A principis del segle XX la gent de Casc Antic entra de ple en la «modernitat». Amb el progressiu esgotament de solars a l'Eixample, reapareix l'interès per la reforma interior. La Llei d'expropiació forçosa de 1904 obre el camí a la intervenció de grans grups immobiliaris i financers. L'any següent s'aprova un conveni entre l'Ajuntament i el Banc Hispano Colonial que queda encarregat com a contractista, financer i gestor de l'obertura de la Gran Via A del Pla Baixeres: la Via Laietana.

D'aquesta manera, el cor de la ciutat medieval és destruït per una gran avinguda de cinc carrils que obre pas a un trànsit infernal. Comen-

ça per al barri un procés de degradació i de fugida dels seus habitants. No obstant això, no minva la població. Ans al contrari, augmenta la seva densitat per l'arribada d'un important flux d'immigrants interns, els quals venen sense diners i s'havien vist forçats a vendre el poc que tenien per pagar-se el viatge. La proximitat dels punts d'arribada, el port, l'estació de França i la del Nord, afavoreixen el fet que el foraster cerqui casa al Casc Antic.

De la destrossa se'n va fer un parc temàtic, una mena de «Pueblo Español» al que s'anomena Barri Gòtic. En aquesta operació, el Palau Padellàs (segle XV), per exemple, va ser traslladat pedra a pedra des del carrer Mercaders al seu emplaçament actual al costat de la plaça del Rei —avui Museu d'Història de la Ciutat—. Però de la gent que vivia allà no en sabem res, quin va ser el seu destí? Se'ls va tenir en compte? Se'ls va indemnitzar? El relat que en fa a les seves memòries un veí del carrer Mercaders, en Josep Ma de Segarra, reflecteix l'ambient que es vivia entre els enderrocs: «En aquells dies el nostre barri, tot enrunit degut als grans arranjaments constituïa una zona inhòspita, quasi intransitable. Gràcies a l'abandó i a la foscor s'hi improvisaren barraques de tota mena, la deixada desolació de l'ambient creà nuclis infectes. Arribar de nit a casa en aquelles condicions no feia cap mena de gràcia».

Avui sabem també molt bé el que signifiquen els enderrocs i les reformes urbanístiques. En dona fe a l'actualitat una veïna afectada: «Carrers bruts, cases tapiades, també a escales on encara hi ha veïns i és que, segons diuen, volen "sanejar". Si la degradació exterior del barri és ben palesa, no cal dir que a l'interior de les cases segueix el mateix procés. Cal pintar, però aquesta rajola es belluga, la gotera de l'aixeta... Però pel temps que queda. I així ja hem passat 15 anys».

A partir de l'obertura de l'avinguda de la Catedral es produeix un estancament en les intervencions urbanístiques sobre la zona, ja que el capital immobiliari centra la seva atenció en els barris perifèrics, on hi ha molt per construir. En el període comprés entre els anys 50-55 el Casc Antic perd població. Els habitants amenaçats d'expropiació per la possible obertura de l'avinguda Cambó o en recerca d'una millora de casa es desplacen als barris dormitori de la perifèria. En aquest procés de despoblament també hi té a veure el tancament del Mercat del Born que l'any 1971 es trasllada a la Zona Franca (Mercabarna). El trasllat del Born porta com a conseqüència la desaparició del comerç a l'engròs i de molts establiments relacionats directament o indirecta amb el mercat.

PROJECTE DE DEMOLICIÓ DEL CASC ANTIC

El PERI (Pla Especial de Reforma Interior) de Ciutat Vella fou aprovat el 1985 i contempla diferents sectors: el Raval, la Barceloneta i el Casc Antic (o sector oriental). Al Barri Gòtic segueixen en vigor les normatives urbanístiques establertes en el Pla general metropolità (PGM). Aproximadament el 15% de Ciutat Vella està afectat per algun PERI. Les

expropiacions forçoses i el desplaçament massiu de població per alliberar sòl reurbanitzable i revalorat han estat una constant.

El PERI de Ciutat Vella es basa en el Pla Popular (1979) que sorgeix en oposició al Pla Comarcal que marcava l'obertura de Francesc Cambó i la prolongació del carrer Méndez Núñez. En el Pla Popular s'estableixen zones de conservació, que es deixarien en mans de la iniciativa privada, i zones de remodelació, o sigui d'enderrocs, en què la intervenció seria pública. Les zones de conservació corresponen a La Ribera i a Santa Maria del Mar, zona dedicada al comerç de luxe i a l'oci nocturn.

La zona de remodelació correspon al Barri de Santa Caterina on la intervenció ha estat obra de l'Ajuntament de Barcelona i de l'empresa PROCIVESA (Promoció Ciutat Vella SA), actualment FOCIVESA (Foment de Ciutat Vella SA). FOCIVESA és una empresa mixta amb capital públic en un 51%, i és l'organisme executor i promotor de la remodelació.

L'actuació urbanística més destacable és segurament la que afecta el que durant un segle i mig fou el centre econòmic del barri, el Mercat de Santa Caterina. Al llarg dels anys s'havia anat teixint al voltant del mercat una xarxa de petits comerços que tenien la clientela al barri. La remodelació del mercat prevista pel PERI va ser definida en un estudi de detall realitzat per l'arquitecte Enric Miralles, i va ser aprovada l'any 2000. Aquest projecte preveia la conservació parcial de la façana del mercat, la construcció a la part posterior de blocs d'habitatges públics amb 40 unitats, la realització d'un aparcament subterrani de diverses plantes i la construcció d'una gran estructura d'acer i vidre per sobre del mercat a la part de l'avinguda Cambó. Aquest projecte va trobar l'oposició de la Generalitat de Catalunya. Com a resultat de la negociació entre les dues administracions, es va pactar que els habitatges de la part posterior del mercat serien habitatges assistits per a gent gran i persones discapacitades. Sembla clar que l'objectiu era reduir l'alarma social causada per les obres que, per altra banda, van patir un llarg retard a causa del descobriment de restes arqueològiques durant les excavacions prèvies a la construcció de l'aparcament. A part de les esperades ruïnes del convent dels dominics (església, sala capitular i dos claustres), es van trobar uns monuments funeraris de l'època romana i una capella romànica. Les excavacions arqueològiques al mercat de Santa Caterina van acabar la primavera de 2001; part de les peces trobades es guarden al Museu d'Història de la Ciutat, mentre que les restes dels edificis religiosos van desaparèixer amb les obres de l'aparcament. L'impacte social per les obres del mercat fou notable; quan van iniciar-se els enderrocs les parades van ser traslladades a una carpa provisional al passeig de Lluís Companys.

Amb la desaparició del mercat va morir de mica en mica tota la vida comercial de l'entorn, i es va donar pas a l'extinció del que havia estat el motor econòmic del barri durant dècades: el petit comerç. L'execució del PERI ha estat una estratègia perfecta del poder polític municipal per tal de dispersar, o millor dit expulsar del barri, la seva població tradicional. S'han vist desplaçats 2.000 veïns, 1.078 habitatges enderrocats i 13 cases catalogades dins el Patrimoni Històric. Aquest PERI, en tant

que procés de gentrificació, ha comportat l'afebliment de la cohesió i la solidaritat grupal de barris populars. Així entesa, la gentrificació sembla part d'una estratègia de «revenge» dels sectors dominants, que opten per atacar i desplaçar als pobres per haver agosarat ocupar i habitar el centre de la ciutat. Les classes altes volen recuperar els centres de les ciutats, en ocasions per habitar-los i en d'altres per a fer negoci a diferents nivells: hostaleria, oficines, finances, turisme, etc.

El sector de la població més perjudicat ha estat la gent gran que d'un dia per l'altre s'ha vist obligada a deixar la casa de tota la vida. Tot i que el nou habitatge reunia millors condicions que el que deixaven, el canvi fou traumàtic per a molta d'aquesta gent gran. Segons un metge de capçalera del barri, «per a aquestes persones, a les quals un petit canvi ja suposa per ell mateix un problema, haver d'abandonar el seu entorn, els seus veïns, els seus records, en definitiva tota la seva vida, els representa un cop brutal, que sovint té repercussions no només a nivell psíquic, sinó també físic. Se senten desarrelades, abandonades, manipulades, inútils, soles, molt sovint, incapaces de fer front al que suposa per elles començar una nova vida en un entorn hostil, lluny del que sempre han conegut i on se sentien estimades, segures i protegides. Per a aquestes persones, en moltes ocasions, només canviar de carrer ja representa haver d'abandonar el seu món».

La desarticulació del taller artesà i del petit comerç ha repercutit enormement en la cohesió social ja que exercien d'eix vertebrador de la vida del veïnat. Actualment, el tipus de comerç que es promou no compleix aquesta funció, ja que està orientat no al consum dels veïns sinó a una clientela de fort poder adquisitiu aliena al barri: xals d'importació, joies, sabates de disseny a 600 euros el parell, luxosos objectes per a decorar la llar. Els propietaris d'aquests negocis no viuen al barri. És més, generalment són negocis en mans de multinacionals i/o franquícies que res tenen a veure amb la tradició comercial del veïnat. Però, en contraposició a aquesta tendència d'elititzar els nostres barris, també arriben al Casc Antic persones estrangeres amb una situació econòmica ben precària. El comerç que estableixen les persones immigrades no té res a veure amb el que poden trobar a La Ribera. Les seves botigues poden ser llocs d'intercanvi i de relació entre els veïns i, a més, hi poden accedir persones amb un poder adquisitiu més modest.

EL MOVIMENT VEÏNAL

La desarticulació de la població al Casc Antic també es veu reflectida en el teixit associatiu. L'Associació de Veïns del Casc Antic, la primera associació de veïns de Barcelona, es va fundar l'any 1974. En una primera etapa, va desenvolupar una vigorosa tasca reivindicativa en defensa dels drets dels veïns i exigint millores al barri. Però l'associació passà per diferents etapes i escissions que donen lloc a la dispersió i pèrdua de força davant dels problemes que calia afrontar. Arribats als 90, el ventall d'associa-

cions veïnals al Casc Antic és molt ampli. A més de l'AAVV hi actuen al barri entitats com la Coordinadora de Veïns del Casc Antic, Veïns en Defensa de la Barcelona Vella o el Pla Integral del Casc Antic (PICA).

L'Associació de Veïns en Defensa de la Barcelona Vella des dels seus inicis ha estat molt crítica amb l'aplicació del PERI i amb la destrucció patrimonial que comporta. En canvi, el PICA, un pretès pla comunitari del barri, ha participat activament en la legitimació de l'actual PERI. Quan l'Ajuntament necessitava el suport veïnal per a rebre finançament de la Unió Europea per executar el PERI², la comissió d'urbanisme del Pla va donar el vist i plau. Això es va fer sense comptar amb l'opinió de la totalitat de les entitats que participaven en el Pla, motiu pel qual algunes d'elles van deixar de ser membres. Des de llavors, la relació del PICA amb l'Administració és simbiòtica. L'Ajuntament troba en el Pla una pantalla veïnal amb la qual obtenir la legitimitat pertinent davant de determinades actuacions; i les entitats del PICA obtenen recursos econòmics i infraestructurals municipals amb els quals implementar els seus projectes. Possiblement, en la dependència econòmica és trobi la causa primordial de l'actitud acrítica o els silencis del PICA amb determinades i controvertides polítiques aplicades en el barri³. El PICA reflecteix clarament la domesticació de la societat civil a cop de diner públic. La seva actuació política ha estat fins ara més que controvertida i la defensa dels interessos dels veïns afectats molt feble. Per exemple, en el període que es produïen expropiacions fraudulentas, enderrocs descontrolats, destrucció de patrimoni, etc., des del PICA en lloc d'interessar-se per aquests problemes, se'ls maquillava amb una campanya d'imatge anomenada «Casc Antic. Aquí hi ha vida».

L'ALTERNATIVA DES DE BAIX: L'ESPAI D'ENTESA

En una assemblea veïnal a les Javerianes, on hi participaven PROCIVESA i altres entitats del barri, s'aconsellava els veïns afectats acceptar l'oferta de PROCIVESA. En cas de no fer-ho perdrien tot un seguit d'avantatges. Les mentires i l'ocultació dels drets als veïns foren des del principi els mecanismes emprats per PROCIVESA per tal d'accelerar el procés d'expropiació. Els primers afectats acceptaven, intimidats, l'oferta a la baixa de l'Ajuntament, fins que un grup de veïns plantaren cara i s'organitzaren per tal de defensar els seus drets. Aquests veïns varen enfrontar-se a les imposicions de PROCIVESA a través de l'assessorament d'un equip jurídic i de la lluita al carrer. La majoria d'ells, després de rebre moltes amenaces, van acabar signant els contractes, però a cap veí dels que lluitaren se li van poder vulnerar els drets.

Un grup d'aquests veïns més actius constituïren el Col·lectiu d'Expropiats del Forat de la Vergonya. Val la pena fer esment del Forat de la Vergonya, perquè és un espai del barri de gran càrrega simbòlica i al voltant del qual es va articular la mobilització veïnal al Casc Antic més important dels darrers anys. A aquest espai se'l denomina popularment

d'aquesta forma arran de l'esbucament d'un illot d'edificis —prop del Pou de la Figuereta— que l'Ajuntament va realitzar a l'estiu de 1999. Un cop feta aquesta operació, l'Ajuntament deixà durant setmanes un gran forat ple de runa i deixalles, fins que els veïns, farts d'aquesta situació, organitzaren una concorreguda cassolada per denunciar la situació. L'atenció mediàtica a aquesta situació de degradació i d'abandonament «en ple centre de Barcelona» va fer que l'Ajuntament reaccionés ràpidament i cobrís el forat d'asfalt.

El destí inicial del Forat de la Vergonya, segons estipulava el PERI, havia de ser una zona verda. Però els terrenys es van requalificar per a què poguessin ser edificables i, després d'un seguit de canvis en els projectes municipals, l'Ajuntament va decidir que hi construiria un pàrquing soterrat amb capacitat per a 150 cotxes.

La construcció del pàrquing al Forat fou una problemàtica percebuda per molts agents del barri com a injusta i, sobretot, com una «presa de pèl». Així que, per als veïns i veïnes, el Forat, després de tants anys de destrucció al barri i de trepitjar els seus drets i la seva paciència, només podia ser una zona verda. Els veïns varen dir prou i el Forat esdevingué un símbol per al moviment veïnal. Per a molts, el Forat esdevingué també una excusa per a debatre i plantejar col·lectivament en quin model de ciutat ens agradaria viure.

URBANISME A GARROTADES

La problemàtica del Forat aglutinà nombroses associacions del barri que, encara avui dia, segueixen treballant conjuntament en el conegut «espai d'entesa del Casc Antic». Ens referim a associacions i grups com: l'Associació de Veïns en Defensa de la Barcelona Vella, l'Associació de Veïns del Casc Antic, el Fòrum Veïnal de La Ribera, Col·lectiu de Veïns del Forat de la Vergonya, RAI (Recursos d'Animació Intercultural), Ecoconcern, Arquitectes Sense Fronteres, Kasumay⁴ i els membres d'algunes cases ocupades del barri. En el seu moment, aquestes entitats consensuaren els seus plantejaments mitjançant la redacció del manifest «Per una Ciutat Vella verda i sense especulació».

Així, al voltant del Forat de la Vergonya, s'inicià un procés de participació popular en defensa i reapropiació de l'espai públic. El Forat fou ajardinat pels propis veïns i esdevingué un lloc on es realitzaven activitats infantils, dinars col·lectius, festes i concerts. No obstant això, el 23 d'octubre de 2002 Katy Carreras, regidora del districte de Ciutat Vella, va comunicar als veïns que s'havien de realitzar cates per sondejar el subsòl en previsió de trobar-hi elements d'importància arqueològica, abans de començar a construir el pàrquing. No cal dir que aquesta intervenció significava la destrucció del parc autoconstruït pels veïns, a més de mesos d'obres, soroll, pols i runa. Quelcom que ja formava part de la quotidianitat dels que vivim al barri. Aquesta operació es va iniciar el matí del dilluns 18 de novembre amb un fort dispositiu policial d'antia-

valots de la Guàrdia Urbana. Aquests varen procedir a l'operació de «neteja» del jardí del Forat de la Vergonya. La intervenció s'inicià a les 8 del matí amb la presència del gerent del districte Josep Ma Luchetti. Quan els veïns intentaren recuperar els arbres arrencats per la policia començà la brutal, desproporcionada i vergonyosa càrrega policial. A un dels veïns se'l va detenir i colpejar brutalment mentre el tenien emmanillat a terra. La pallissa va continuar dins del furgó policial. Era un avís al moviment veïnal organitzat.

L'operació acabà amb molts veïns ferits i amb el Forat de la Vergonya rodejat per un mur per tal d'impedir que els veïns interferissin en les obres. Segons deia el comunicat que des de l'espai d'entesa veïnal es va fer públic després dels fets: «Malauradament el poder no permet espais de vida populars, són perillosos pels interessos especulatius i vingueren de matinada a destruir amb una contundència sense precedents l'espai de vida que havíem creat. Ens han apallissat, ferit i detingut a un veí però no han aconseguit matar la il·lusió de seguir lluitant per dignificar un espai que defensàrem, si més no, amb molta ràbia, encara que hi aixequin murs, murs que també sabem com enderrocar. Mai més, murs de vergonya!»

Des de llavors, el Forat va estar sota la vigilància constant, dia i nit, dels antiavalots de la policia municipal i dels guardes de seguretat d'una empresa privada. L'assetjament policial al barri era una constant. Un obrer, que es negà a treballar en aquelles condicions de tensió i conflicte, fou acomiadat.

El 21 de novembre es va celebrar, al Convent de Sant Agustí, a pocs metres del Forat, una assemblea per tal de decidir quines serien les passes a seguir pel moviment veïnal. Algunes de les propostes d'aquella assemblea foren exigir la dimissió de la regidora Katy Carreras i la supressió immediata del projecte de pàrquing. Paral·lelament, es va efectuar una denúncia formal a l'organisme que regula les concessions d'ajuts financers del Fons de cohesió de la Unió Europea al «Projecte de regeneració ambiental de Ciutat Vella, Barcelona 1995-98, àrea del Casc Antic», subratllant que el projecte del pàrquing no respectava els més elementals criteris mediambientals i, per tant, no podia ser finançat amb el fons comunitari. Una altra de les propostes fou realitzar una manifestació de protesta amb la Plataforma contra l'Especulació de Barcelona que acabés al mateix Forat de la Vergonya.

Així, divendres 29 de novembre, unes mil persones ens concentràrem a la plaça de Sant Jaume i caminàrem fins al Forat. Arribades allà, el mur de la Vergonya era una invitació a expressar el rebuig i la ràbia vers els plans especulatius i repressius de l'Ajuntament. En només vint minuts, del mur van quedar, tant sols, uns quants maons. La policia, present als carrers contigus, no va gosar intervenir.

PER ACABAR

Fins aquí hem fet un breu relat dels fets. Tal vegada és un relat on la subjectivitat pot semblar que tregui capacitat de transmetre tot el que la mobilització al voltant del Forat de la Vergonya ha significat per a tots i totes les que n'hem format part. Com sabreu, amb la mobilització veïnal s'ha aconseguit suspendre el projecte de pàrquing i segurament s'ha influït en el fet que Katy Carrera ja no sigui la regidora del districte. El Forat serà una zona verda i n'hem d'estar orgullosos, però també hem de ser conscients que ens han donat un caramel i que la lluita no ha de parar. Entre tots i totes hem de continuar reflexionant i actuant ja que al Casc Antic l'especulació continua engolint tot el que troba.

En conclusió, el que hem après durant aquest període de lluita és que:

- Els interessos econòmics passen per damunt dels interessos de la gent que viu al barri.
- L'urbanisme no sempre té en compte l'ús que en fa la gent dels espais ni les relacions socials que en aquests espais s'estableixen.
- El destí del Casc Antic és formar part del centre d'una ciutat de serveis i cosmopolita, motiu pel qual les classes populars que l'habituen han de ser expulsades.

Però també hem entès molt bé que en el treball en xarxa i en la nostra capacitat de refer els vincles que el capital pretén trencar recau en gran mesura la nostra capacitat de resposta a problemàtiques com la de l'especulació.

Maria Mas i Toni Verger

Notes:

1. *Gentrification* és un terme que sorgeix als Estats Units als anys 50 per a designar la reforma urbanística feta per a fer més atractiu un veïnat a les classes dominants, habitualment a través de la incorporació de la inversió privada. Aquests barris havien estat prèviament objecte de la negligència institucional que els havia deixat degradar.
2. El «suport veïnal» és un dels criteris per a que els municipis es puguin acollir a aquesta mena de subvencions europees.
3. El PICA és un clar exemple de la retirada de la política de la societat civil i de la tendència a la terciarització del moviment associatiu. Les funcions de les associacions que estan al PICA, molt centrades en la gestió de serveis, les converteixen en annexes de l'Administració, abans que en ens autònoms, i en empreses no lucratives professionalitzades abans que en associacions amb base veïnal.
4. El local de l'associació Kasumay era un dels espais on es va començar a configurar l'espai d'entesa. Quan aquesta entitat va començar a incidir en la política del barri, va rebre una denúncia per part de l'Ajuntament que l'obligà a tancar les seves portes. Casualitat?

(Història gràfica del Forat de la Vergonya. Crònica 2002-2003)